

Julia Kristeva Fransa Üniversitesi Enstitüsü ve Paris VII Diderot Üniversitesi profesörü. Paris Psikanaliz Kurumu formatör analisti. Holberg (2004), Hannah Arendt (2006) ödülleri ve Légion d'honneur (2015) sahibidir.

Yayınlanmış Başlıca Çalışmaları: Σημειωτική *Recherches pour une sémanalyse* (Göstergebilim, Bir Semanaliz İçin Araştırmalar); *La révolution du langage poétique. L'avant-garde à la fin du XIX. siècle, Lautréamont et Mallarmé* (Şiirsel Dil Devrimi. XIX. Yüzyıl Sonu Avangard, *Lautréamont ve Mallarmé*; *Polylogue* (Polilog); *Pouvoirs de l'horreur* (Korkunun Güçleri); *Le texte du roman. Approche sémiologique d'une structure discursive transformationnelle* (Romanın Metni. Gidimli Dönüştürsel Bir Yapıya Göstergebilimsel Yaklaşım); *Des Chinoises* (Çinli Kadımlar); *Le langage, cet inconnu* (Şu Bilinmeyen, Dil); *Au commencement était l'amour* (Başlangıçta Aşk Vardı); *Étrangers à nous-mêmes* (Kendimize Yabancılar); *Le Génie féminin, tome I, Hannah Arendt* (Kadın Dehası, Cilt I, Hannah Arendt); *Le Génie féminin, tome II, Melanie Klein* (Kadın Dehası, Cilt II, Melanie Klein); *Le Génie féminin, tome III, Colette* (Kadın Dehası, Cilt III, Colette) *La haine et le pardon* (Nefret ve Bağışlama); *Seule, Une femme* (Yalnız, Bir Kadın); *Cet incroyable besoin de croire* (Şu İnanılmaz İnanma İhtiyacı); *Thérèse, Mon amour* (Aşkım, Thérèse); *Pulsion du temps* (Zamanın Dürtüleri); *L'Horloge enchantée* (Büyülü Saat).

Türkçe'de Yayınlanmış Kitapları: *Korkunun Güçleri, İğrençlik Üzerine Deneme*, Çev. Nilgün Tatal (Ayrıntı Yay., 2004); *Bizans'ta Cinayet*, Çev. Aysel Bora (Yapı Kredi Yay., 2005); *Ruhun Yeni Hastalıkları*, Çev. Nilgün Tatal (Ayrıntı Yay., 2007); *Kara Güneş. Depresyon ve Melankoli*, Çev. Nesrin Demiryontan (Bağlam Yay., 2009); *Samuraylar*, Çev. İsmail Yergüz (Sel Yay., 2010); *Kadın Dehası Birinci Cilt Hannah Arendt*, Çev. Zeynep Mertoğlu (Pinhan Yay., 2012), *Melanie Klein*, Çev. Ayşegül Demir (Pinhan Yay., 2015).

DÜŞ/DÜŞÜN 48

AŞK HİKAYELERİ

JULIA KRISTEVA

Türkçesi: İsmail Yerguz

Bağlam Yayınları 422
Düş/Düşün Dizisi 48
ISBN: 978-605-9911-15-3
Düş/Düşün Dizisi Editörü: Ayça Gürdal Küey

Julia Kristeva
Aşk Hikayeleri
Özgün adı: Histoires d'amour

I. ve II. Bölümlerdeki çeviri desteği için
Levent Mete'ye teşekkür ederiz.

© Éditions Denoël, 1983.
© Bağlam Yayıncılık

Birinci Basım: Şubat 2016
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Resmi: *Amor and Psyche*, Louis-Jean-François Lagrenée
Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 12001

BAĞLAM YAYINCILIK Ankara Cad. 9/1 34410 Çağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

*Stand still, and I will read to thee
A lecture, Love, in Loves philosophy**

John Donne
A Lecture upon the Shadow

* Hazır ol, sana bir nutuk çekeceğim,
Aşklar felsefesinde, Aşk nutku.

John Donne
Gölge Üzerine Bir Nutuk

İÇİNDEKİLER

Aşka Övgü.....	9
I	
Freud ve Aşk: Tedavideki Huzursuzluk	33
II	
Manik Eros, Yüce Eros. Erkek Cinselliği Üstüne	85
Kutsal Bir Delilik: Erkek ve Kadın	115
III	
Narkissos: Yeni Demans	139
Dinimiz: Benzer.....	163
IV	
Tanrı Agapedir	183
Ego Affectus Est.....	201
Ratio Diligendi ya da Özel Olanın Zaferi.....	228
V	
Don Juan ya da Gücü Sevmek	257
Romeo ve Juliette: Aşk-Nefret Çifti	279
Stabat Mater	311

VI

Aşk Acıları: Metaforun Alanı	349
Saz Şairleri (Trubadurlar): “Soylu Aşk Şarkıları”ndan Alegorik Anlatıya	365
Saf Bir Sessizlik: Jeanne Guyon’un Mükemmelliği	385
Baudelaire ya da Sonsuzluk, Güzel Koku ve Punk Üstüne.....	414
Stendhal ve Bakma Sanatı	445
Güneş Gibi Bir Bataille ya da Suçlu Metin.....	478
Aşıktan Yoksun Uzaylılar.....	487

AŞKA ÖVGÜ

Aşkларım o kadar uzaklarda ki anlatmakta zorlanıyorum onları. Erotizmin ötesindeki bu coşku olağanüstü bir mutluluk olduğu kadar müthiş bir acı: mutluluk da acı da tutkulu kılar sözcükleri. Olanaksız, uygunsuz, doğrudan kullanılmak istenildiğinde son derece imalı olan aşk dili, metaforlar içinde uçar gider; edebiyat olur. Sadece öznel ve anlatılması zor bir şey olduğunu kabul ediyorum bunun. Ama ben burada size bir tür aşk felsefesinden söz edeceğim. Çünkü şayet psikanaliz, aşkın sürekli yeniden-doğuşuna, yani onun ölümsüzlüğüne uygun koşul olarak, analizanın ileriki yaşamının kalbine doğru yer değiştirmek, orada yenilenmek ve dışa vurulup rahatlamak olmasa bile, en azından orada toplanmak ve yer etmek için, yeniden başlayan aşk deneyimi yoluyla sonsuza dek süren bir yeniden-doğuş arayışı değilse, nedir?

İtiraf edeyim ki benim aşklarımın (uyanıklık maskesi altında gizlenmiş kendi özel kırılğanlığımın mı demeliydim?) kendine özgü yazgısı aşk deneyimi olan iç içe geçmiş cinsellik ve idealler yumağı önündeki söyleminin eksiklik ve yetersizliğini daha da belirginleştiriyor. Ve bana, lirik büyülü sözler ya da psiko-pornografik betimleme yerine sonradan etkinin biraz tarihsel bir dilini tercih ettiriyor. Analistin (âşık) sessizliği de burada mı yoğunlaşıyor?

Bu sözler sadece bir içe kapanma, bir yanma korkusu gibi algılanmasın. Aslında aşkta arzu ve özlemleri tüketme hatta kurban etmiş olma duygusu, başkası üstündeki tutkularımızın şiddetini ödemek zorunda oluşumuzun bir bedeli değil midir? Mutlak olanın sevilen karşısında cinayete kadar gidebileceği kendinden geçme, haklı olarak *delice* denilen aşk aslında keskin, acımasız, üstbenlikle ilgili bir açık seçiklikle uyuşur ama gene de geçici olarak durdurulabilecek olan yalnızca odur. Kendini bütünüyle ötekine verme ilahisi olan bu tür bir aşk aynı zamanda ve neredeyse çok da belirgin bir biçimde onu ve kendimi bile feda edebileceğim narsistik bir gücün ilahisidir.

Aşkı çelişkilerin ve anlam belirsizliklerinin karıştığı bir yer -hem bir anlam sonsuzluğu hem de anlam tutulması- gibi görmekte ısrar etmemin nedeni, bunun bana bir yığın aldatıcı şey ve toplu ya da ikili nevrozun sunduğu uzlaşmalar altında boğulup ölmeme olanağı sağlamasıdır. Böylece aşkı aynı zamanda analizanların sıkıntı ve huzursuzlukları karşısında duyarsızlaşmamak, aksine bir ölüm riskini, bir yaşam riskini açıkça kırmak için yalnızca kendime saklıyorum. Böylelikle metaforik bir yan anlamın başıboşluğunda belli ediyor kendini. Aslında aşk coşkusunda, özel kimliklerin sınırları kaybolur, aynı zamanda aşk söyleminin (Barthes'ın çok zarif bir biçimde kaleme aldığı *Parçalar-Fragments*¹) referans ve anlamının keskinliği de bulanıklaşır. Aşktan söz ettiğimizde aynı şeyden mi söz ediyoruz? Ve hangi aşktan? Aşk deneyimi dilin sınavdan geçirilme-

¹ R. Barthes. *Fragments d'un discours amoureux* (Bir Aşk Söyleminden Parçalar). Ed. Du Seuil, coll. "Tel Quel", 1976.

sidir: dilin tek anlamlılığının, göndergesel ve iletişimsel gücünün sınavdan geçirilmesi.

Bir acı, bir sözcük, bir harf

Aşk çarpışma, aşk delilik, aşk ölçüstsüzlük, aşk tutuşma...

Aşktan söz etmeye çalışmak bana onu yaşamaktan daha farklı ama gene onu yaşamak gibi yorucu ve olağanüstü sarhoş edici gözüküyor. Gülünç mü? Çılgın daha çok. Bir aşk söylemi riski, aşkla ilgili bir söylem riski hiç kuşkusuz, özellikle nesnesinin belirsizliğinden kaynaklanıyor. Gerçekten de neden söz ediyoruz biz?

Birçok genç kız arasındaki bir tartışmayı anımsıyorum, ben de vardım aralarında. Özellikle âşık kahraman genç kız -tutkuyla “aşk” adını verdiği bu kor yığını içinde haz, arzu ve idealleri karıştıran baştan çıkarıcılığın, çekiciliğın klişesi-hakikatin ve sonsuzluğın en belirgin işaretlerinden biridir gene de. Aşktan söz ederken, aynı şeyden mi söz ediyorduk, öğrenmeye çalıştığımız buydu. Ve de hangi şeyden söz ediyorduk? Âşık olduğumuzu söylerken sevgililerimize tutkularımızın tam anlamıyla neyi ifade ettiğini iletebiliyor muyduk? Emin değildik bundan; çünkü sevgililerimiz de bize âşık olduklarını söylediklerinde, biz de bunun, kendileri için ne anlam ifade ettiğini kesin olarak bilemiyorduk.

Bu tartışmadaki saflık belki metafizik ya da hiç değilse dilbilimsel bir derinlik içeriyor. Cinsiyetleri ayıran uçurumun açığa çıkarılmasının -bir kez daha- ötesinde bu soru, aşkın iletilemez olması nedeniyle her halükarda yalnızlığa mahkûm olduğu düşüncesini esinliyor. Sanki birey kendi yoğun hakika-

tini, güçlü öznelliğini ama aynı zamanda da öteki için her şeyi yapmaya hazır olduğundan ahlaklılığını da yoğun biçimde hissedip keşfettiğinde aynı zamanda koşullarının sınırlarını ve dilinin güçsüzlüğünü de keşfeder. İki aşk temelde bireysel ve dolayısıyla da ölçüsüz değil midir, bu nedenle de partnerleri sadece sonsuzlukta buluşmaya mahkûm etmez mi? Bir üçüncü ile duygu ve düşünce ortaklığı (ideal, tanrı, kutsal topluluk) kurulsa da... Ama bu başka bir hikâyedir; bizim laik ergenliğimiz bedenlerimizi alt üst ediyordu ve ideolojileri, ilahiyatları safdışı ediyordu... Kısacası aşktan söz etmek belki de muhatabında sadece metaforik kapasitelerini harekete geçiren basit bir dilsel tatmindir: anahtarını sadece farkında olmadan sevilenin elinde bulundurduğu denetlenemeyen, çözümlenemeyen hayali bir tufan... O benden ne anlar? O denince benim anladığım nedir? *Her şey mi?* -Eksiksiz oldukları kadar dile getirilemeyen birleştirici zafer anlarımızda inanma eğilimi içinde olduğumuz gibi mi? Yoksa *hiç mi?*-*benim* düşündüğüm gibi, *onun*, aynalardan yapılmış kırılğan saraylarımızı alt üst etmeye gelmiş ilk yaralanmada söyleyeceği gibi...

Kimlik baş dönmesi, sözcüklerin baş dönmesi: aşk, bireysel ölçekte, birden bire gelen bir devrim, ancak *sonradan etkiyle* sözü edilebilecek çaresi olmayan bir felakettir. Tehdit altında söz edilmez ondan. Sadece, daha sonra, gerçekten ilk kez sözü edileceği izlenimi vardır. Ama gerçekten bir şey söylemek için mi? Zorunlu olarak değil. O halde nedir tam olarak? Aşk mektubu bile, oyunu yavaşlatmak ya da canlandırmak için bu masumca sapkın girişim sadece “ben”den ve “sen”den hatta biri ve öteki *arasında* gerçekten oynanan şeyden değil, bir özdeşleşmeler simyasından çıkmış “biz”den söz edemeyecek

kadar çok dalmıştır aniden yanmış ateşin içine. Mantığın tüm barajlarını yerle bir edebilecek bu kriz, çöküş ve delilik halinden bahsetmez; tıpkı gelişim içindeki canlı bir organizmanın, bir hatayı yenilenmeye dönüştürebilmesi ve bir bedeni, bir zihniyeti, bir -hatta iki- yaşamı yeniden modelleyebilmesi, yeniden oluşturabilmesi ve yeniden diriltebilmesi gibi.

Bununla birlikte inançsız âşık genç kızlarımızın tersine, duygunun ve kahramanları tarafından sergilenen duygulanım ve duyumun ölçüsüzlüğüne rağmen *bir* aşktan, *Aşk*'tan söz edilebileceğini kabul edersek, aşkın, ne kadar hayat verici olursa olsun, bizde, bizi yakmadan barınamayacağını da kabul etmek zorundayız. Aşktan, sonradan etki ile söz etmek sadece ve sadece bu yanıktan hareket etmek şartıyla mümkündür. Âşık Benlik'in olağanüstü şaşırtıcı büyümesiyle ilgili, hem kibrinde hem aşağılanmasında tuhaf olan bu harikulade yeter-sizlik, deneyimin ta kendisidir. Narsisistik yarananma mı? Hadım edilme korkusu mu? Kendiliğin ölümü mü? -bu canlı kırılabilirlik durumuna, aşk çağlayanından fıskıran ya da âşık çağlayanın terk ettiği ama yeniden fethedilmiş egemenlik havası altında sürekli ruhsal ve fiziksel bir acı noktası barındıran dingin güce yaklaşan sözcükler zalim. Bu hassas nokta -beni gözlediği tehdit ve hazla ve ben, hiç kuşkusuz geçici olarak bir an olanaksız gibi gözüken başka bir aşkın bekleyişi ile içime kapanmadan önce- bana aşкта "Özne-ben*"in bir *öteki* haline geldiğini gösteriyor. Bizi şiire ya da hezeyanlı bir halüsinasyona götüren bu çözüm bireyin artık bölünmez olmadığı ve ötekinde, öteki için kaybolmayı kabul ettiği bir istikrar-sızlığı akla getirir. Öte yandan da trajik olan bu risk aşkla

* Je: Ben, özne ben (ç.n.)

kabul edilmiş, normalleştirilmiş ve olabildiğince güvenli bir hale getirilmiştir.

Yine de baki kalan acı gerçekten mucizevi bu maceranın bir öteki için, ötekinde, ötekinin karşısında var olabilmiş olmasının tanığıdır. Mutlu, ahenkli, ütöpik bir toplum düşünildiğinde bu toplumun, aşk üzerine inşa edildiği düşünlür çünkü aşk beni hem coşturur, hem aşar ya da tüketir. Ama bir anlaşmadan uzak olan “tutku-aşk”* kendi kendileriyle uzlaşmış uygarlıkların sakın uykusundan çok onların hezeyanları, çözülmeleri ve kopuşlarına denk düşer. Bu, ölüm ve yenilenmenin iktidar için mücadele ettikleri kırılgan doruk noktasıdır.

Eski ahlak kurallarının, yasaklayarak ya da sınırlarını belirleyerek bizi, aşklarımızı garantiye aldığı göreceli bir gücü ve güvenliği yitirdik. Jinekoloji ameliyathanelerinin ve televizyon ekranlarının çapraz ateşi altında aşkı, haz, arzu yararına dile getirilemeyen bir şey gibi gömdük; devrim, evrim, düzenleme, yönetim olmadığına göre siyaset yararına gömmüştük demek ki. Hırslı, çoğu zaman tuhaf, kimi zaman da soylu olan bu yapıların yıkıntılarının altı, keşfedilmeden önce, bunlar bir aşk susuzluğunu gidermeye yönelik ölçüsüz ya da çekingen denemelerdi. Bunu kabul etmek mütevazı bir şekilde gerilemek değil, büyük bir iddiayı açıklamaktır belki de. Aşk, “ben”in kendisine olağanüstü olma hakkını tanıdığı zaman ve mekândır. Birey bile olmamış egemen. Bölünebilir, kaybolmuş, yok olmuş; ama aynı zamanda ve sevgiliyle imgesel bir kaynaşmayla insanüstü bir ruhsallığın sonsuz uzamlarına denk. Paranoyak mı? Ben aşkta, öznelğin doruğundayım.

* “Amour passion” (ç.n.)

Aşk, arzunun üstünde, hazzın ötesinde ya da berisinde, çevrelerinde dolaşır ya da onların yerlerini değiştirerek beni evrenin boyutlarına yükseltir. Hangi evren? Bizimki, benimki ve onunki karışmış, büyümüştür. Yetersizliklerimle, araya giren sevgili aracılığıyla anımsadığım ideal bir düşünceyi dile getirdiğim genişlemiş, sonsuz uzam. Benimki mi? Onunki mi? Bizimki mi? İmkânsız ama aynı zamanda gerçek.

Figürleri ayrıntılarıyla belirtecek miyim? Daha becerikli üslupçular yaptılar bunu. Figürlerin her biri tekil olduğuna göre ancak yerleri değiştirilerek izlenebilecek bir yol açtılar...

Bekleyiş, hüznünlü bir biçimde, *daha önce* habersiz olduğum tamamlanmamışlığına duyarlı kılıyor beni. Çünkü “şimdi” beklemede; “önce” ve “sonra” ürküntü veren bir hiçbir zamanda iç içe geçiyorlar. Aşk, sevgili zamanın hesabını siliyorlar... *Çağrı*, onun çağrısı bedenın alt üst oluşlarıyla (heyecan dedikleri) burgaç halinde, son derece belirsiz, hafif, ötekinin, atılımı içinde uyanık, berrak, açık seçik düşüncesini delmeye ya da benimsemeye hazır bir düşüncenin karıştığı bir kasırgada alabora eder beni... Nereye doğru? Biyolojik bir programlama gibi, türün yolu gibi acımasız ve kör bir yazgıya doğru... Harikulade bir yokluk içinde bütün uzuvlarıyla var olan şaşkın beden-titreten ses, kurumuş boğaz, ışıl ışıl parlayan ve bulanık gören göz, pembeleşmiş ya da nemli deri, çarpan yürek... Aşk belirtileri korku belirtileri midir yoksa? Artık sınırlanmamanın, tutulmamanın ama daha öteye gitmenin verdiği korku-arzu. Sadece kurallara, yasaklara uymama korkusu değil; ama aynı zamanda ve özellikle kendi sınırlarını geçme korku ve arzusu... Haz ve vaadi ya da umutları karıştıran *buluşma* o zaman bir geçmiş gelecekte kalır. Yaşanan anın

ve sonsuzluğun, geçmişin ve geleceğin, sonradan etkiye dönüşmüş şimdinin beni doldurduğu, yok ettiği ama susuz bıraktığı aşkın zamansızlığıdır... Yarın, daima, her zaman olduğu gibi, sadık, ebediyen daha önceden olduğu ve sonradan olacağı gibi, sona ait... Arzunun sürekliliği mi, hayal kırıklığı mı?

Aşk, nihayet bir acıdır, aynı zamanda bir sözcük ya da bir harf.

Kaçınılmaz biçimde biricik olan her sevgiliyle, her seferinde, her an, her yerde, her yaşta icat ederiz biz aşkı... Ya da ilk ve son kez.

Bu özgürlüğün verdiği zevkler ve işkenceler katlanarak büyümektedir bugün çünkü elimizde aşkı belirleyen kodlar yok: bir dönemin, bir topluluğun, bir sınıfın aşkları konusunda sürekli aynalar yok. Analistin divanı toplumsal sözleşmenin bir aşk arayışına -ki bu arayış da aşktan yoksundur- açıkça izin verdiği tek yerdir.

Narsisizm ve idealleştirme

Arzu ve haz içine kök salmış, bir yandan da gerçekte sadece simgesel ya da imgesel bir biçimde aevlendirmek amacıyla bunlardan vazgeçebilen aşk, kabul edeceğimiz gibi *narsisizmle idealleştirme*'nin iki ucu arasında hüküm sürer. Yüce Benlik idealleştirilmiş bir Öteki'de yansıdığı anda kendini gösterir ya da kendini göklere çıkarır veya parçalanır ve yok olur: Bu idealleştirilmiş öteki yücedir, kıyaslanamazdır, benim ona layık olmayabileceğim kadar o (bana?) layık bir kimsedir, ve yine de bizim bölünmez birliğimiz için yaratılmıştır. Tüm aşk söylemleri narsisizmi işlemiştir ve pozitif, ideal değerler

içeren kodlardan oluşur. Teolojiler ve edebiyatlar, günahın ve uğursuz kişilerin ötesinde, aşkta egemen *Mutluluğun* metaforu ya da mecazı başka bir yüce Ötekinde kendimizi aşmak için kendi bölgemizi sınırlama, kendimizi, *kendimiz* olarak yüceltme konusunda uygundurlar bize. Aşk krizleri içinde olmamızın nedeni bugün *kendimize özgü* özelliklere sahip olmayışımız, aşağılanmalar içinde bulunmamız ve mutluluğa doğru yükselmeyi sağlayan belirtilerin kuşkulu gözükmesidir. İtiraf edelim: Aşk eksikliği çekiyoruz. Aksine, mülksüz *özgünlüğün* yeni bir haritası, ebediyen geçici ve yine de şu an için tartışılmaz olan yeni idealizasyonların bizi büyüsti altına aldığı bu diyarlarda çizilecektir, ki böylece yeni aşk kodlarına sahip olacağız. Divanda bunlardan bahsediyoruz, az sayıdaki bazı topluluklar –çocuklar, kadınlar, aynı cinsiyetten ve nihayet heteroseksüel çiftler (en şok edici olanlar ve kendilerinden en beklenmeyeni yapanlar) resmi ahlaka muhalif durarak bunları arıyorlar. Ta ki tarihin ve hikayelerin çeşitliliğinin, kendi içinde inatçı ve kalıcı özelemler/arzular gizlediğini farkedene dek. Evrensel arzular mı? Her halükarda batılı; çünkü bizim yolculuğumuzun sınırları da böyle olacak.

Tuzak aşk, aktarım aşkları

Aşk deneyimi *simgeseli* (yani yasak, ayırt edilebilir ve düşünülebilir olanı), *imgeseli* (yani Benliğin kendini desteklemek ve büyüme için temsil ettiği şeyi) ve *gerçeği* (yani duyguların her şeyi arzuladığı, fakat *benim* bunun yalnızca küçük bir parçası olduğum gerçeğini dikkate alacak hiç kimsenin olmadığı bu olanaksızlığı) ayrılmaz bir biçimde birbirine düğümler.

Bu sıkı düğümün etkisiyle boğulan gerçeklik, gözden kaybolur: Onu dikkate almam, ve eğer onu düşünecek olursam, onu diğer üç düzlemden birine gönderirim. Bu, aşkta gerçeklik konusunda kendimi kandırmaya bir son vermediğim anlamına gelir. Hatadan halüsinasyona, aldatma/aldanma belki de benim söylemimle -ama şüphesiz benim tutkularıyla- bağlamdaştır: Aldanma -zevkin koşulu mu?

Platon'dan Descartes'a, Kant'tan ve Hegel'e, aşk deneyimine gerçeklik karşısında bir etki gücü sağlamayı amaçlayan tüm düşünce filozofları, onu yüce İyi veya mutlak Akıl tarafından arzulanan bir başlangıç yolculuğu düzeyine indirgemek için, onun yarattığı sıkıntıdan söz etmezler. Yalnızca teoloji-yine kendi mistik avuntuları içinde- İlahiler İlahisi'nden Aziz Bernard'a veya Abélard'a, kendisinin aziz aşk deliliğinin tuzağına sürüklenmesine izin verir... Modernlerin ilki ve bir postromantik olan Sigmund Freud aşkı bir tedavi biçimi yapmayı dener. Aşkın, tüm hatalarıyla, aldatmalarıyla ve halüsinasyonlarıyla birlikte konuşan varlıkta ortaya çıkardığı kafa karışıklığının ve hatta fiziksel acıların doğrudan içine dalar. Her şeyi yerli yerine koyabilmeyi umut ederek yapar, ki bu şu demektir: Gerçeği yeniden kurmak, tümüntü değil belki ama küçük bir parçasını... Aşk ateşiyle oynanan bu oyunda, analiz ve aktarımın rehabilite ettiği, suçluluktan arındırdığı, ama aynı zamanda yatıştırdığı (kimileri “yokettiği” der) iki itici gücü göz önüne alacağız.

Öncelikle analizde cinsiyetin hakkı cinsiyete teslim edilir. Kaygıda, belirtilerde ya da halüsinasyonda yorum arzusunun ya da cinsel travmanın bastırılmış yanını ortaya çıkarır. Bunu kişinin bilgisine sunarak, özneye gerçekliğin bir kısmını

göstermek için düşlemlerinin bir bölümünü ondan alıkoyar. Gerçeklik, cinsiyettir: Freud'un başladığı nokta işte budur, ve bu minimalizm ne kadar indirgemeci gözükse de, doğal olarak her zaman okültizme* değilse de, yine de yakınmalara ve deliliklere sebep olan gerçek-imgesel-simgesel karmaşasını çözenin nihai güvencesi olarak kalır. Böylelikle kabul edilmiş olan arzunuzdan hareketle, kendi gerçekliğinizi, aşk hayatınızın az ya da çok kırılğan sınırı olarak inşa etmekte özgür olursunuz.

Diğer taraftan ve aynı zamanda, analist istemeden de olsa(?), gözlerinden ziyade yalnızca kulaklarına hitap eden sözlerle, “aktarım aşkı” denilen aşk şimşeklerini kendi üzerine çeker. Bu aşkın, “bildiği varsayılan bir özneye” (Lacan) yönelik olması açısından özel olması, hiçbir şekilde onun herhangi bir aşktan farklı olduğu anlamına gelmez. Öyle ki, aşk şüphesiz her zaman bir güç aşkı içerir. Bu yüzden aktarım aşkı, aşık olma haline doğru uzanan bir kral yoludur; ne şekilde olursa olsun, aşk bizi egemenliğin kıyısına getirir.

Mesele öngörülmüştür, ve âşık olma hali, analitik düzeneğin arzu ettiği gibi elleri ve ayakları koltukta ve divanda, birbirini görmeden konuşan ve dinleyen iki beden arasında, yani belli bir mesafede kalamadığı anda, Freud erkenden konuya değinir²; Ama *biri*-Freud bunun kadın bir analizan olduğunu düşünmeyi yeğliyor-analistine gerçekten âşık olduğunu söyleyince aşk tutkusunun doruğuna çıkıyoruz ve her

* Doğa-üstü güçlere inanç (ç.n.)

² Bkz. “La dynamique du transfert”, 1912, ve “Remarques sur l’amour de transfert”, 1915, *Gesammelte Werke*, c.VIII ve X. Fr. çev. *De la technique psychanalytique*, P.U.F., 1953 içinde.

analiz, güzergâhının hiç değilse bir anında bu noktaya varmak zorundadır. Gerçeklik belirsizleşir: hasta hekiminin hekimden başka bir şey olmadığını ve de üstüne üstlük “serbest olmadığını” bilmek istemez; yasak uçup gider; duygu egemen olur. İlk bakışta sanılabileceği gibi taşkın olmaktan uzak imgelem, hasta orada gördüğü, var olan, kendisini kabul etmiş, dinleyenden başka gerçek bir nesne hayal edemeyince, aniden kesintiye uğrar³. Her aşk hali bu dinamiği az çok deneyimler. Viyana’lı doktorun şeytani düzeneğinin, bu durumu tetiklerken bir yandan ondan bir şeyleri ortaya çıkarmak/ifşa etmek için onu kullanma üstünlüğü vardır. “Bu aşk batağını teşvik ettikten sonra özetle, ama hayır, der; sevdiğiniz kişi (yalnızca) ben değilim, bu aynı zamanda, her şeyden önce... Falanca kişi.”

Az ya da çok beceriklilikle, hoyrathlıkla veya baştan çıkarıcı hoşgörüyü ele alınan bu analitik kıvrımın/laf çevirmenin kolaylığı (sevdiğiniz kişi ben değilim, X kişisi), şüphesiz analistin sapkınlığını kullanır. Uyarılabilirliğin kaidesi ve itici gücü olan sapkınlık, analiz uygulamasında ebedi yaşamını bulur, ki bu, ne bir sıradanlaştırma (“hepimiz sapkınız”), ne bir eyleme geçme (her ne kadar bu gerçekte eksik olmak zorunda değilse de) ve tabi ki ne de bir bastırmadır (sizin, bizim uyarılabilirliğimizi bilmek istemiyorum). Daha derinlemesine, belki bu sapkınlıktan hareketle, ama onu bilmek koşuluyla, Freud için tedavinin temel hedeflerinden biri olan şey gerçekleşebilir: Onu (Freud’u) çok kolayca suçladığımız

³ Bu bağlamda bu tür bir aktarım aşkı evresinde “gerçeğin bulanıklaştığı”nı söyleyen Octave Mannoni’nin görüşlerini paylaşıyoruz. “L’Amour de transfert”, *Etudes freudiennes*, 19-20 Mayıs 1982, s.7-14 içinde

üzere bu, sosyal oyunu şekillendiren yasakların babasal kuralına riayet etmek değil; fakat nörolojideki ilk çalışmalardan beri onun amacı olan, gerçekliğin değilse bile en azından ters yönlü olarak, düşlemin ve varsanının sınırlarını ayırt etmektir. Aktarım aşkı, bilhassa eyleme geçişin krizvari biçimi içerisinde duruma dahil olarak, bir özne tarafından sahiplenilen sözün neşterinin, kişinin olasılıklarının krallığına sınır koymasına izin vermek için divana müdahale eder. Bu şu demektir: Öznenin becerisi dahilinde olan temsilleri - simgesel, imgesel ve gerçek olanlar- düzenlemesine izin verir. Analistiyle sürdürdüğü ilişkilerin çeşitliliği sayesinde bunları birbirinden ayırt ederek, analizan *kendi* gerçekliğini yeniden inşa etmeyi deneyebilir.

Bununla birlikte sorun ortadan kalkmış değildir: kaçınılmaz biçimde paranoyak-histerik olan böyle bir kadın hastada *gerçek* özlemine kapılmaya, *imgesel* dünyasının kaynaklarının dağılıp gittiğini görmesine ve sonunda duygulanımın kendisini yutmasına, dolayısıyla da *simgesel* olanın kaybolmasına yol açan nedir? Sadece kaçınılmaz yazgı, kendi özel yapısı mıdır? Ya da bu durum, analistin üç düzeyde -gerçek, imgesel, simgesel?- oynayabilme konusundaki yetersizliğini mi gösterir? Sözelimi analistin, hastanın her söylemini onun çocukluk yaşantısına odaklama eğilimi, gerçek duygunun yok olup gittiği bu imgesel biyografik yeniden-inşanın düzeneğinde, aslında ilk önce kendisinin tutuklu kalmasına neden olmaz mı? Bir aşk eylemine geçişin tetiklenmesi, kendini sadece bir yasak, yani gerçek sessizlik ve üstbenlik olarak göstermeye dayanan ve böylece paranoyak babasına aşırı sadık kızının tutkusunu ateşleyen, tam ters bir analitik tutumdan da ileri

gelmez mi? Örnekler çoğaltılabilir. Ama bahse girerim ki analizde gerçekten vurulduğumuz erkek veya kadın, kendini aşırı ciddiye alan biridir. Rollerin ve düzeylerin değişimi anlamına gelen bu oyunu -incelikle!- (“dokunma”ya dair -mesafeleri ayarlamayı bilmek; eh evet, gizemini koruyor) oynamaz. *Bir* konuma yerleşmiş böyle bir analist, konumlandırılabilir, kavranabilir, köşeye sıkıştırılabilir: Kendisini, aşk dolu olduğu kadar ölümcül bir egemenliğin altında arkaik bir anne gibi; veya histerik uyarılabilirlikle, kendi boyutlarında, yükselmiş, fallik ve aşık bir imgeyi çağırarak sapkın ve hatta haşın bir baba gibi yatırım yapılmak üzere sunar... Tüm bu durumlarda, analist bir ihtiyaca yanıt vermiş gibi görünür. Bu, ilk önce, erkek veya kadın analistin, analizanında bir ihtiyaç nesnesi görmesinden midir?

Bununla birlikte, oyunla ciddiyet arasında bir seçim yapamayız. Çünkü eğer hastalarımı gerçekten sevmiyorsam, onlardan ne işitebilirim, onlara ne söyleyebilirim? Karşı aktarım aşkı benim, kendimi onların yerine koyabilme kapasitemdir: Sanki o kadınmışım gibi, sanki o erkekmişim gibi bakabilme, hayal kurabilme ve acı çekebilme becerimdir. Bunlar özdeşleşmenin geçici anlarıdır. Geçici fakat yine de etkin füzyonlar; birbirini anlamanın verimli parıltılarıdır. Sırası geldiğinde kendimi bunun dışına çıkarabilmem koşuluyla. Bunlar bende, özgecilerlik, bağışlama, acıma, şefkat veya hayırseverlik duyguları değil; fakat sevdiğimiz ve nefret ettiğimiz, ve -gündüzleyin-kopuk olduğumuz birinin rüyamızda ortaya çıkışının sebep olduğu yoğun bir bağlılık duygusu uyandırıyor; kopuk olduğumuz halde yine de sevebildiğimiz fakat artık asla nefret

edemediğimiz bir duygu. Cömert bir aşk: Biraz aşılmış ama asla geçilmemiş. Hala gerileme ve biraz mesafe dolu.

Erkek ya da kadın analizanlardan bazıları analitik anlaşmanın yapaylığını unutmuş gibi yaparak bana aşklarını açıkladıklarında söz konusu insanların eşcinsel olduklarını söyledikleri olur. “Numara yapıyorlar” derim ben de çünkü hep şöyle düşünmüşümdür: onların gerçek bir aşk isteği içinde gözükmeleri öncelenmiş bir yası ve belki de “gerçeğin” yoğun gerçekliğin barok bir ayındeymişçesine onları seçemediği “numara yapma”ya doğru meylettği o müthiş sınırla oynama isteğini içermektedir. Niçin eşcinsel? Kendi sıkıntıları karşısında benim açımdan bir sıkıntı hissetmişler midir: baskıcı bir annenin yerinde vaktinden önce ortaya çıkmış ve münasebetsiz, terk edilmiş ya da sürekli ama her zaman sinsice büyüleyen bir âşık mı? Benim yerime, aşk nesnesi niyetine, benim erken dönemde yitirilmiş aşkımı mı koyuyorlar? Kesinlikle. Üstelik o aynı cinsi sevenlere özgü hadım edilme yerine fallus oluşturma, fallik güç yerine bir delikte yok olup gitme, simgeselin bulunduğu yerde imgesel bir şey görme ve her yerde gerçeğe karşı özlem duyma yeteneğiyle -zayıflık mı yoksa kurnazlık mı?-... Her şeye rağmen çok fazla da kandırılmadan.

Onların aşk sözlerine inanıyorum. Cevabım her zaman sessizlik değilse de sundukları muğlaklık beni hem etkilemiş hem uzaklaştırmıştır. Saçma bulmaktan çok gerçek bulurum. “Seni seviyorum, ben de sevmiyorum.” Sonsuz mutluluğun sadece kendimizde olduğunu anlamamızı sağlayanlar gerçek bilgilerdir.

Sartrevari saçma (abstürd) anlayış, düşünce anlayışı dünyasını İkinci Dünya Savaşı bombaları kadar cinsel patlamayla da

kasıp kavuruyordu. Analistin aşk sözlerini nasıl bir sessizlikle karşıladığı yeterince dile getirilmemiştir, aslında her aşk sözü iştene arzusunun saçmalığını anlatır. Anlamsızlığını. Aktarım aşkı, karşı-aktarım aşkı gibi, her şeye rağmen yeniden sahnelenen, yeniden başlayan, yeniden canlandırılan bir saçmalıkla örülmüştür. Bu, Freud'un -elbette ironik ve varsayımsal biçimde- uzak gelecekteki bir dönemi göz önüne alarak, tuhaf bir biçimde Jung'a yazdığı gibi, analistin "libidosunun üstesinden geldiği" anlamına mı gelir? Şöyle der Freud: "Libidomun (sıradan anlamıyla) tamamen üstesinden geldiğimde, kendimi "insan aşkıyla dolu bir yaşama" adayacağım" (Jung'a mektubu, 19 Eylül 1907)

Analiz insanların aşk yaşamlarıyla ilgili bir kitap üstüne varsayımsal, bağımsız, yumuşatılmış bir yazı değildir: tamamlayıcı bir parçasıdır onun. Freud da böyle bir kitap yazmayacaktır hiçbir zaman. Ancak eserinin tamamını, sessizlikten patlayan bir sözle libidosunun üstesinden gelmekten vazgeçmeyen, saçmanın ötesine geçmiş bir aşığa, şüpheli bir Don Juan'a, akli başında bir Narkissos'a benzeyen "insan aşkıyla dolu bir yaşam" olarak kabul edersek, durum değişir...

Dolayısıyla bir kadın analistin kaleminden çıkacak olanlar erkeklerin ve kadınların aşk yaşamları değildir. Aşkla ilgili düşüncelerin eksiksiz ya da nesnel bir hikâyesi de değildir yazdıkları⁴. Ama seçimler, gözlemler, belirtiler... bunlar, aşkın -en saçma ve en yüce- başarımız ve başarısızlığımız olduğu, üstesinden gelinemez bir libidonun çok sayıda kanıtlarıdır.

⁴ Bu bağlamda Denis de Rougemont'un *L'Amour et Occident* (Aşk ve Batı) adlı yapıtı dönemine göre çok önemli bilgiler veren ve ustaca kaleme alınmış ilginç bir başvuru kaynağıdır.

Ruhsallığın sonu: açık sistemler

Analist birden bire aşkın içinde bulur kendini ve eğer aşkı unutursa, analiz yapmamaya mahkûm edilir.

Analiz aşkına Freud *Aktarım* demiştir: önce *Verschiebung*, *Düşlerin Yorumu*'nda anlamın ve yoğunluğun yer değiştirmesi, sonra *Übertragung*, aşkın, analistin kişiliği üstünde yer değiştirmesi. Bu iki “yer değiştirme”ye bir göz atalım: biri mantıksal düzlemde yer alır ve sözcüklerin anlamları arasında oynar: öbürüyse ekonomik düzlemde ve aşkı sadece bir taşıyıcı olan bir yabancıya kaydırır. Freud “Aktarımın dinamiği” (1912) ya da “Aktarım aşkı üstüne gözlemler” (1915) ve “Analizde inşalar” (1937) ve “sonlanan ve sonlanmayan analiz (1937)”e kadar, bu özel ilişkinin, tedavi için vazgeçilmez olan akıbetleri üstünde durur. Daha sonrası için sadece iki sonuç çıkaracağız bunlardan.

Aktarım aşkı üçlü bir dinamiktir: *Özne* (analizan), onun imgesel veya gerçek aşk *nesnesi* (nevrozun veya -daha fenasıpsikoza götüren kimlik çöküşünün tüm öznelarası dramının sahnelendiği *öteki*) ve potansiyel İdeal'in, olası İktidar'ın yerine-geçeni olan, *Üçüncü. Öteki*'ne ait bu yeri, bildiği -ve sevebildiği- varsayılan özne, yani analist işgal eder; bunun sonucunda tedavi sırasında en çok sevilen ve en çok saldırıya uğrayan haline gelir. Doğrusu, *Öteki*'ne ait bu makamla özdeşleşme ve onu içe-alma, onun simgesel veya imgesel ölümü olmaksızın gerçekleşmez. *Öteki*, tedavide analist onun yerini tuttuğu ölçüde, sevilen bir ötekidir. Bu yüzden o, tedavinin az çok sapkın bir gidişatı içinde, -bir din ve iman gücü değilse de-, hasta için bir hakimiyet ve kölelik aracı haline gelebilir.

Fakat öte yandan, bu Büyük *Öteki*'nin söylemin yönünden başka bir şey olmadığını kabul edersek, analizde onu bir aşk

nesnesi haline getirdiğimiz gerçeği, Anlam Unsuru'nun katı bir tek-anlamlı referansa saptanıp kalmayı bıraktığı anlamına gelir. Aksine, kendisini serbest çağrışım, yer değiştirme, yoğunlaştırma vb. işaretlerin tutkusuna, yani kısaca okuyucusu ve sosyal kodları olmayan ama yine de büyük sanatın katartik etkileri gibi rahatsız edici ve yoğun bir edebiyata açar. Eğer Öteki, -analistim olan bu “niteliği olmayan adam/kadın” aracılığıyla- sevdiğim bir Öteki değilse ortada analiz diye bir şey yoktur.

Öte yandan, bu biçimde oluşturulan aktarım ilişkisi gerçek bir kendi kendine örgütlenme sürecidir. Yani söyleminin (yaşamımın) kazaları, saldırıları, hataları bir kez aktarım dinamiğine girdilerse, bir zamanlar beni sıkı çizgisel nihai bir sürecin başarısızlıkları değililerdir artık. Tersine aktarım-aşka* “hatalar” aşırı telafi edilmiştir ve beni daha karmaşık ve daha özerk duruma getirme gibi bir etkisi olan libidoya ilişkin bir kendi kendine örgütlenme üretirler. Niçin? Çünkü *söylem yoluyla* aktarıma (yani aşka, yinelemek zorunda mıyım bunu?) sokulan ölüm dürtüsü ya da Freud'un diliyle söylersek “negatif” simgesel öğrenmenin, bireyin özerkleşmesinin ve çok büyük ölçüde karmaşıklaşmasının hizmetine girerler. Tamamen, mantık ve biyolojide “açık sistemler” (von Forster, E. Morin, H. Atlan) denen modern teorilerden anlaşıldığı gibi *aktarım* Freudcu bir kendi kendine örgütlenmedir çünkü burada ruhsal işleyiş temelde simgesel-canlı organizma (analizan) ve *öteki* arasında ilişkiye bağlıdır. Bu ötekine açılmanın türlerin gelişmesinde ve her kuşağın olgunlaşmasında ya da her bireyin bireysel tarihinde belirleyici bir rol oynadığı görülmüştür.

* Aktarım-aşk= Amour-transfert (ç.n.)

Ama karşılıklı özdeşleşme ve vazgeçme (aktarım ve karşı aktarım olarak *aşk ilişkisinin* (imgesel de olsa) *ideal ruhsallık işleyişin modeli olarak ele alınmasının* ilk kez Freud’la birlikte gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Ruhsallık artık düşler üstü bir dünyaya doğru açılmış, kanatlı, platonik bir ruh olmadığı gibi, en azından Plotinus’tan bu yana batı çileciliğine musallat olan basit düşçü bir ruh da değildir⁵. Ruhsallık bir ötekiyle bağlantılı açık bir sistemdir ve sadece bu koşullarla yenilenebilir. Ruhunuz yaşıyorsa âşiktir. Âşık değilse ölmüştür. “Ölüm, insani bir yaşam sürer” demiştir Hegel. Âşık değilsek ya da analizde değilsek doğrudur bu.

Sonuç olarak aktarım aşkı istikrar sağlayıcı-istikrar bozucu her aşk deneyimine özgü bu bağlantının ideal biçimidir. İdeal biçimidir çünkü hem füzyonel-aşkın karmaşık aşırı iletkenliğinden hem de aşksızlığın öldürücü istikrarından kaçarak aksaklıkların yüksek bir simgesel örgütlenme düzeyinde telafi edilmesine olanak verir: ben/öteki ilişkisi ben/Öteki ilişkisi içinde yeniden kurulur. Analitik yorum temelde açık ve sürekli, yeniden kurulan, bir yandan dürtüsel bir sesten kaynaklanan kendi kendine örgütlenmeye bağlı *arzular* öte yandan da dilde bulunan ve aktarılabilen bir geçmişin *bellek-bilinci* arasında kararsız kalan dinamik bir ilişki kurarak bu süreci kesin biçimde sağlayan etkendir.

Aktarımda etkili olan sistemlerin “açık” olduğunu söylemek, yalnızca karşılıklı bir etkileşim içermez, aynı zamanda her sistemin kendisini oluşturan heterojen unsurlara açılma durumunu ve kendisinin “arzu-gürültü” parçasına doğru ve “bilinç-bellek” parçasına doğru iç istikrarsızlığını da içerir.

⁵ Bölüm II-1 ve III-1’e bakınız.

Aktarımsal ilişki ve yorum bu iki düzeyin ideal örgütlenmesini, salınım, rahatlama, denetim, düzen, hata, telafi ama aynı zamanda istikrarsızlık ve yıkımla bir düzeyin diğeriyle bağlantılı biçimde kendini örgütlemesini sağlarlar.

Birbirleriyle bağlantılı açık sistemlerin kendilerini düzenlemesi olarak aktarım aşkına bağlı insan imgesi temelde rezil bir şeydir çünkü ruhsallığı yok edici, hatta ve hatta insani niteliklerden uzaklaştırıcıdır. Olmuş bitmiş ve değerlendirilmiş bir öz olarak insan, gerçekliğinden (ki bu bazı psikanalistlerin hümanizmlerini gizleyen bir görüştür) çok yenilenme yeteneklerinin araştırılması yararına terk edilmiş bulur kendisini. Aşk etkisini yenilenme, yeniden doğuşumuz olarak gösterir. Bu yenilenme açılıp saçılır ve libidoya ilişkin kendi kendine örgütlenme Ötekinin sağladığı bilinç-bellekle karşılaşım simgeleştğinde alt üst eder bizi; ve tersine bilinç-bellek mekanizması tutucu sistemliliğini (üstbenliğe ilişkin) terk edip istikrarsızlaşmış-istikrara kavuşturulabilir kendi kendine örgütlenmenin beklenmedik yeni olgularına uyarlanır. Freudcu söylemde idealleştirme ve yüceltmeye doğru dönen dürtünün cinsel nitelikten uzaklaşması söz konusudur; ve de tersine içe alma ve içe yansıtma süreçleriyle birlikte idealleştirici mekanizmaların yakınlaşmasını içerir. Anlam analizine ilişkin bir yorumda⁶ aşk söylemi ve/veya aktarımsal söylem için *simgesel* (göndergesel işaretlere ve sözdizimsel eklemlemelerine bağlı) ve *göstergesel* (libidinal yüklerin temel yer-değiştirme ve yoğunlaşma eğilimleri ve onların, içe alma ve içe yansıtmaya bağlı olan kaydedilişleri; bu ekonomi, oraliteyi, seslendirmeyi/söze

⁶ Bkz. *Révolution du langage poétique*, Seuil Yayınları, 1974.

dökmeyi, ses yinelemesini, ritmik olanı vs. öne çıkarır) arasında sürekliliği bir istikrara kavuşturma-istikrarsızlaşma söz konusudur.

Âşık olmak şaşırtıcı bir dinamik olduğu kadar kesin biçimde çok yüce bir yeniden doğuş ise kökenleri Platon'a kadar giden metafizik söylem bağlamında yaratmayı başardığı coşkuyu anlamak mümkündür. Aşkın, onların yoğunlaşması ve edebi çokdeğerliliği olan bu işaretler tutkusunun ayrıcalıklı bir yeri olduğunu da anlamak mümkündür.

Bir öznellik tarihi oluşturmaya katkıda bulunabilmek için Batı dünyasındaki çeşitli *aşk figürlerini* inceleyeceğiz: Yunan *Eros*'u, Yahudi *Ahav*'ı, Hıristiyan *Agape*'si; ve bunlardan çıkan *âşık kahramanlar* arasındaki farklı dinamikleri ele alacağız: Narkissos, Don Juan, Romeo ve Juliette ve de Bakire Merem'in prototipi olduğu Anne ile çocuğu.

Bu çalışmamızda nihayet *söylem açısından*, kendi aralarında açık ve kendi sistematikliklerinin içinde de açılıp simgeselliğin bilinen anlamını gösteren sistemlerin, kendi aralarındaki aşk dolu dinamiğin sonuçlarını ele alacağız.

O halde zamanın akışı içinde, ama aynı zamanda aşkın istediği gibi kişisel iştahın ölçüsüzlüğü ve egemenliği altında, kültürümüzü oluşturmuş olan birkaç büyük aşk fikrini; onu büyülemiş birkaç büyük miti; bu kaçınılmaz çulğunluğun büyüleyici gücünü dilin işaretlerine kadar aksettirmiş olan bazı söyleyiş biçimlerini izleyelim... Belki de bunlar, bu sayfalar bir kez kapatıldığında, bugün aşk konusunda nerede olduğumuzu kestirmemize izin verirler...

Okuyucu burada, soylu aşk kuramları ve mitleriyle, analizanların ortaya koyduğu haliyle modern aşklarımızın sıradan hikayelerini birbirlerine karışmış halde bulacaktır. Yakınları-

mızın söylemlerine veya deneyimlerine felsefî veya estetik bir haysiyet verir gibi görünen bu alışılmadık karşılaştırma, aslında belki de, güzel ruhların kulislerine yıpratıcı bir ışık tutma cesaretine veya küstahlığına da sahiptir. Mistiklikten arındırma mı Değersizleştirme mi? Hinçla aşağılama mı? Bu, falanca kültürel oluşum ile falanca bireysel dram arasında bir paralellik kurmakla değil; fakat -ima yoluya ve araya mesafe koyarak- konuşan varlığın aşk deneyimini, cennetiyle cehennemiyle, dayanılmaz tutkusunun karmaşık dizgesine açmaya çalışmaktadır. İdeali reddetmeyerek, fakat ona ödenmesi gereken bedeli de unutmayarak.